3 L
293

Oudheidkundige Dienst in Nederlandsch-Indië

UITTREKSEL UIT DE OUDHEIDKUNDIGE VERSLAGEN OVER 1931 – 1935

Uitgegeven door het

Koninklijk Bataviaasch Genootschap
van Kunsten en Wetenschappen

BATAVIA
KON. DRUKKERIJ DE UNIE
1938

Zooals in het Oudheidkundig Verslag over 1936 reeds is opgemerkt geworden, werden de gelden, bestemd voor het in druk geven der jaarlijksche verslagen van den Oudheidkundigen Dienst, in 1931 onder den druk der omstandigheden tot op een fractie van hun vroegeren omvang verminderd.

Daar het toenmalig Hoofd van den dienst het niet mogelijk achtte uit het beschikbare bedrag de kosten te bestrijden van een uitgave, welke aan de door hem gestelde eischen kon voldoen, bleven de verslagen over de jaren 1931 tot en met 1935 onuitgegeven.

Intusschen werd, toen deze toestand langer bleek te zullen duren dan verwacht kon worden, het plan opgevat om in de daardoor ontstane leemte althans gedeeltelijk te voorzien door het herdrukken en verspreiden der op den dienst betrekking hebbende paragraphen van het Indisch Verslag over de genoemde jaren.

Aangezien de Regeering de daarvoor benoodigde gelden voor 1938 heeft willen toestaan kan bovenbedoeld plan thans ten uitvoer gelegd worden. Gaarne had ondergeteekende daarbij aan een en ander een uitgebreider en met name op het punt vondsten volledige vorm gegeven, doch hiervan moest om verschillende redenen worden afgezien. Ten einde echter den hierbij aangeboden herdruk der bijdragen van zijn ambtsvoorganger in het Indisch Verslag aan bruikbaarheid voor vakgenooten en belangstellenden te doen winnen heeft hij in voetnoten naar de voornaamste literatuur verwezen en er een opgave van plaats gehad hebbende personeelswisselingen alsmede een zesentwintigtal afbeeldingen aan toegevoegd.

Batavia, 1 November 1938

Het Hoofd van den Oudheidkundigen Dienst
in Nederlandsch-Indië

Dr. W. F. STUTTERHEIM

VERSLAG OVER 1931 [1])

Evenals in 1930 lag ook in 1931 het zwaartepunt van de door den Oudheidkundigen Dienst uitgevoerde reconstructie-werkzaamheden te Prambanan. Voornamelijk werd daar gewerkt aan de restauratie van het Zuidelijk hoftempeltje, waarvan de algeheele voltooiing afstuitte op het ontbreken van het lotuskussen van den bekronenden dagob; door de verplaatsing van de opstelling van eene dakgeleding van den Çiwa-tempel[2]) kan het terrein in de nabijheid van het tempeltje nader worden onderzocht en ontgraven; worden ook daar de ontbrekende fragmenten niet aangetroffen, dan zal gezocht moeten worden naar eene andere oplossing. Ten aanzien van den wederopbouw van den Çiwa-tempel en van het Noordelijk hoftempeltje werden de voorbereidende werkzaamheden regelmatig voortgezet. In verband met de plannen tot verbetering van de toegangswegen tot het gansche tempelcomplex werd een onderzoek ingesteld naar de oude toegangspoort in den buitensten ringmuur [3]).

Eene succesvolle restauratie werd in den loop van 1931 voltooid te Gedong Songo, waar de hoofdtjandi's van twee tempelgroepen werden gereconstrueerd (FIGUUR 1-4).

Wat de Europeesche oudheden betreft, werd de inventarisatie der Compagnieslandhuizen te Batavia en omstreken voortgezet. De beschrijving van deze landhuizen kwam voor een deel gereed, met de publicatie is in 1932 een aanvang gemaakt. Op geregelde tijden werd een onderzoek ingesteld naar den toestand der huizen, terwijl er tevens voor werd gewaakt, dat de eigenaren het karakter daarvan onveranderd lieten. Enkele maatregelen werden getroffen om het stadsbeeld van oud-Batavia, waar mogelijk, te herstellen o.m. door het doen verdwijnen van lateren bijbouw aan oude bouwwerken enz., waarbij van de zijde der eigenaren eene welwillende medewerking mocht worden ondervonden. Mochten de Bataviasche oudheden zich reeds lang in de publieke belangstelling verheugen, hetzelfde kan nu worden gezegd van de Nederlandsche oudheden te Bantam, welke sinds 1930 onder het beheer van den Oudheidkundigen Dienst zijn gebracht. Niet alleen toeristen, maar ook vereenigingen en inrichtingen van onderwijs hebben in 1931 excursies naar oud-Bantam georganiseerd, die onder de deskundige leiding stonden van een ambtenaar van genoemden tak van dienst. De oprichting van de Vereeniging Oud-Bantam ter hoofdplaats Serang, ten doel hebbende de opsporing en bestudeering der Bantamsche oudheden, kan beschouwd worden als een duidelijk blijk van de oplevende publieke belangstelling.

De aandacht van de Gemeente Semarang werd gevestigd op het feit, dat te Srondol aan den Oengaranschen weg een aantal ijzeren kanonnen onbeheerd lag. Besloten werd deze naar het fort Prins van Oranje over te brengen. Plannen om de klok uit den toren van fort Willem I te Ambarawa te doen overbrengen naar de strafgevangenis te Soekamiskin werden bijtijds verijdeld.

Wat de Buitengewesten betreft, werd verandering gebracht in de inventarislijst der monumenten, welke tot dusver voor een jaarlijksche subsidie voor onderhoud in aanmerking

---

[1]) Overgenomen uit Indisch Verslag 1932. Tekst van het verslag enz. over het jaar 1931, p. 245 vlgg.

[2]) Bedoeld wordt de proefopstelling daarvan op het tempelterrein.

[3]) Zie: Oudh. Versl. 1926 p. 6 vlgg.

kwamen. Zoo werden de monumenten in den Banda-Archipel van deze lijst afgevoerd in verband met de oprichting van de Vereeniging „Bandasche Belangen", welke zich o.m. tot doel stelt de bescherming en herstelling in den ouden staat der oudheden na voorafgegane raadpleging en goedkeuring van het Hoofd van den Oudheidkundigen Dienst, waarvoor door de Indische Regeering een bedrag van *f* 50.000.— werd afgezonderd uit de opbrengst van te houden loterijen. Ter verzekering van eene nuttige bestemming dezer gelden ligt het in de bedoeling aan genoemde vereeniging een schematischen leidraad voor het onderhoud der monumenten te verschaffen. Met het oog op den toestand van 's Lands financiën zou van omvangrijke restauraties in 1932 afgezien worden. Een aanvang werd gemaakt met eene permanente verzameling Compagnieshuisraad in het oude Residentiehuis (thans Controleurswoning) te Banda Neira, waarvan de kern door den Oudheidkundigen Dienst werd bijeengebracht. Het besef, dat er op dit gebied reeds zeer veel, vervaardigd van kostbare houtsoorten, waardoor de Molukken eens zoo beroemd waren, is verloren gegaan, was aanleiding tot dit initiatief. Van eene algeheele restauratie van het fort Oranje ter hoofdplaats Ternate moest worden afgezien; slechts de meest urgente herstellingen konden voor 1931 worden toegestaan. Met de herstellingen aan het fort Nieuw-Victoria ter hoofdplaats Ambon, waarvan de kosten over drie jaren verdeeld zullen worden, werd een begin gemaakt. De eenvoudige restauratie van het fortje Barneveld te Laboeha (eiland Batjan) werd ter hand genomen.

Voor het onderhoud der Compagnies-oudheden in de residentie Manado, welke geïnventariseerd werden, werd voor het eerst een subsidie verleend. Hoewel de restauratie van het merkwaardige fort Rotterdam te Makassar in het gouvernement Celebes en Onderhoorigheden zeer urgent te noemen is, kon met het oog op de daaraan verbonden hooge kosten vooralsnog niet op het daartoe strekkend verzoek der militaire autoriteiten van Celebes worden ingegaan. Wel werd de omgeving van het fort schoongemaakt, voor welk doel een jaarlijksche subsidie werd verleend. Voorts werd met de militaire autoriteiten in overleg getreden om het fort met ter beschikking staande hulpmiddelen zooveel mogelijk voor verder verval te behoeden. Met den gemeenteraad van Makassar werd overleg gepleegd omtrent het behoud van twee oude grafmonumenten, zoomede van de poort van het verdwenen landhuis Losari, welke zich bevinden op een eertijds open terrein, dat thans in het belang van de volkshuisvesting is volgebouwd. Besloten werd om de grafmonumenten met de noodige voorzorgen te doen overbrengen naar het kerkhof en de poort naar een andere passende plaats te doen transporteeren. Voorts werd met medewerking van het Binnenlandsch Bestuur een begin gemaakt met het herstel van het zeer verwaarloosde praalgraf van Aroe Palakka, vorst van Boni, welk graf omstreeks 1694 door de Compagnie in de omstreken van Makassar werd opgericht en Hollandsche reminiscentiën vertoont.

Op Sumatra kreeg de gedeeltelijke restauratie van het Engelsche fort Marlborough te Benkoelen haar beslag.

Tenslotte zij met voldoening het feit geconstateerd, dat in het algemeen zoowel van Bestuurszijde als van particuliere zijde de meest mogelijke medewerking en hulp werden ondervonden bij de opsporing en bij het onderhoud der Westersche oudheden in den Archipel.

Op Bali werd door den epigraaf van den Oudheidkundigen Dienst verder gewerkt aan de samenstelling van een Corpus inscriptionum Javanicarum en studie gemaakt van tempelfeesten, enz. Genoemde ambtenaar werd tijdelijk overgeplaatst naar Batavia, ten einde de resultaten van zijne epigrafische onderzoekingen, die grootendeels gebaseerd zijn op afdrukken der beschreven steenen, te verifieeren door vergelijking met de origineele stukken in het Bataviaasch Museum en tevens om den druk van het eerste deel der Epigrafica Javanica voor te bereiden.

Hij werd tijdens zijne afwezigheid op Bali vervangen door den adjunct-oudheidkundige, die aldaar gedurende vier maanden te werk gesteld was in het belang van de inventarisatie van oudheden. Voorzoover betreft de landstreek tusschen de rivieren Petanoe en Pakerisan, had die inventarisatie reeds eerder haar beslag gekregen en waren de uitkomsten daarvan gepubliceerd in Oudheden van Bali I[1]). Het is intusschen gebleken, dat hoe verder men zich van deze streek verwijdert, zoowel in Westelijke als in Oostelijke richting, de oudheden steeds schaarscher worden; toch heeft het onderzoek een belangrijken oogst opgeleverd, waaronder vele stukken van zoowel aesthetische als archaeologische waarde. De overgroote meerderheid der beelden, zoowel steenen als bronzen, blijken z.g. bijzettingsbeelden te zijn geweest, die als medium voor de zielen der overledenen dienden bij het doodenritueel. Een zeer belangrijke vondst was de ontdekking van een gietvorm van een bronzen keteltrom[2]).

Het praehistorisch onderzoek van de „abri-sous-roche" te Sampoeng (Ponorogo) werd voortgezet en geëindigd[3]), terwijl met de inventarisatie van de neolithische ateliers in het district Poenoeng van het regentschap Patjitan der afdeeling Ponorogo (Oost-Java) voortgang werd gemaakt[4]). In Besoeki werden zes sarcophagen ontdekt van dezelfde soort als die, welke vroeger in deze streek zijn aangetroffen[5]). Eenige schenkingen werden voor het Bataviaasch Museum ontvangen[6]). In dit museum is een nieuwe zaal in aanbouw, waar de verzameling praehistorica van den Inspecteur van den Oudheidkundigen Dienst, te zamen met de reeds in het Museum voorhanden collectie op dat gebied zal worden ondergebracht[7]). Evengenoemde praehistoricus vertrok in September 1931 voor een studiereis naar Malakka, Siam en Indo-China [8]).

Te Goemelar Kidoel (regentschap Banjoemas) werd een bronzen beeldje gevonden [9]), evenzoo te Tasan (Tjibaroesa) [10]).

In Klaten werden bewerkte schelpen aangetroffen, vroeger gebruikt voor wijwaterbereiding; te Karangtaloen (regentschap Blora) tien gender's (muziekinstrumenten); te Kandat (Kediri) werd een beschreven steen ontdekt.

Te Prambanan werden in de omgeving van den Brahma-tempel twee steenen urnen gevonden, waarin beschreven gouden, bronzen en zilveren plaatjes [11]); in een voeg van den Çiwatempel aldaar ontdekte men drie gouden plaatjes van dien aard.

Te Pakis (res. Kedoe) werden eenige bronzen voorwerpen opgegraven, o.a. een ketting en twee armbanden.

Te Trenggalek (res. Blitar) werden eenige gouden sieraden opgegraven en eenige bronzen voorwerpen [12]); te Djambangan (Zuid-Malang) gouden en zilveren sieraden [13]); in het

[1]) Uitgave der Kirtya Liefrinck Van der Tuuk, Singaradja, 1929—1930.

[2]) Zie: Geschiedenis van Nederlandsch-Indië (Amsterdam 1938), deel I p. 77 (met afb.).

[3]) Zie: Hommage du Service Archéologique des Indes Néerlandaises au Premier Congrès des Préhistoriens d'Extrême-Orient à Hanoi, Batavia 1932, p. 16 vlgg. (met afb.).

[4]) Hommage, p. 25 vlgg. (met afb.).

[5]) Zie: Djawa XI (1931), p. 1 vlgg. (met afb.).

[6]) Zie: Jaarboek Kon. Bat. Gen. 1933, p. 216 vlgg.

[7]) Ibidem p. 205 vlgg. en Jaarboek 1934 p. 69 vlgg. (gids praeh. verz.).

[8]) Zie de opmerkingen over praehistorie in het verslag over 1932, met name die inzake het in Indo-China in dat jaar gehouden congres.

[9]) Jaarboek 1933, p. 220, no. 6037.

[10]) De vindplaats heet ten rechte Satoes. Zie Jaarboek 1933, p. 220, no. 6039.

[11]) Dergelijke kistjes werden in de volgende jaren ook elders in den grond van het tempelterrein gevonden. Zie Figuur 10.

[12]) Jaarboek 1933, p. 220, no. 6040.

[13]) Jaarboek 1933, p. 218, no. 6026.

regentschap Toeloengagoeng twee bronzen spiegels en twee beelden met inscripties op de voetstukken; te Kresikan (Toeloengagoeng) een gouden ketting[1]).

In Koeala Mandan (distr. Siak) werd een porceleinen schaal gevonden; in de Lampoengs en Oostelijk-Palembang kralen, gouden voorwerpen en aardewerk, gebruikt als bijzettingsgaven voor de dooden.

Te Palembang werden vier groote bronzen Çiwaïtische beelden opgegraven; twee Çiwa's, een Brahma en een Wisnu [2]).

Het musicologisch onderzoek werd op dezelfde wijze als in 1930 voortgezet; het musicologisch archief werd verder gecompleteerd en geordend[3]). Van enkele Hoofden van gewestelijk bestuur werden gegevens ontvangen nopens de inheemsche toonkunst, uit welke gegevens kan blijken, dat en in welke mate de beoefening van die kunst achteruitgaande is. In verband daarmede zijn maatregelen getroffen o.m. tot het verzamelen van inheemsche muziekinstrumenten in bedoelde streken.

---

[1]) Jaarboek 1933, p. 221, no. 6041.

[2]) Jaarboek 1933, p. 219, no. 6031—6034; Jaarboek 1934, p. 114 vlgg. (met afb.).

[3]) Zie: Jaarboek 1933, p. 231 vlgg.

VERSLAG OVER 1932[1])

Bij den Oudheidkundigen Dienst werden alle niet urgente werkzaamheden, waartoe o.m. behooren het bodemonderzoek, de reconstructie van bouwwerken en de oudheidkundige opnamen, stopgezet. Eene uitzondering vormt de reconstructie-arbeid van het Prambananterrein, welke, zij het in sterk vertraagd tempo, werd voortgezet. Eene algeheele stopzetting van laatstbedoelde werkzaamheden zou geleid hebben tot het verlies van de Inheemsche werklieden, die door een praktijk van vele jaren de voor het stellen, meten, bouwen en steenhouwen benoodigde kennis hebben verworven.

De totstandkoming van de monumenten-ordonnantie 1931, waarvan in de beide vorige Verslagen reeds melding werd gemaakt, heeft de taak van den Oudheidkundigen Dienst belangrijk verlicht[2]). Krachtens deze ordonnantie toch kunnen alle door menschenhand tot stand gekomen onroerende of roerende zaken, welke in hoofdzaak ouder zijn dan 50 jaar of tot eene tenminste 50 jaar oude stijlperiode behooren en voor de geschiedenis of de kunst van groot belang worden geacht, alsmede de terreinen, ten aanzien waarvan een gegrond vermoeden bestaat, dat zij de vorengenoemde zaken bevatten, voor inschrijving in het openbaar centraal monumentenregister in aanmerking worden gebracht en, eenmaal ingeschreven zijnde, de door de ordonnantie gewaarborgde bescherming deelachtig worden[3]). In 1932 werd aan de voorschriften een begin van uitvoering gegeven door de indiening van voorstellen bij den Directeur van Onderwijs en Eeredienst tot inschrijving van een aantal belangrijke oudheden op Sumatra (Moeara Takoes, de rijkssieraden van Pager Roejong, de oudheden te Lahoesa op Nias, te Palembang en op de Pasemah-hoogvlakte). Soortgelijke voorstellen werden voorbereid ten aanzien van de Hindoe-Javaansche monumenten en de Hollandsche oudheden op Java en in de Molukken.

Hindoe-Javaansche oudheden. De reconstructie-werkzaamheden te Prambanan hadden, gelijk vermeld, geregeld voortgang. Het zuidelijk hoftempeltje kon in 1932 worden voltooid (FIGUUR 5-7). Door deze reconstructie is de Hindoe-Javaansche architectuur met een fraai bouwwerk verrijkt geworden. Aan het pendant van dit monument, den Noordelijken hoftempel, werd voortgewerkt, zoodat in 1933 de voltooiing kan worden verwacht. Van den Çiwa-tempel werden de binnenbouw der eerste dakgeleiding en het noordelijk portaal uit de stukken samengesteld en op het terrein opgebouwd.

Van de in 1932 gedane vondsten is verreweg de belangrijkste een in de Kali Wadas, 6 km ten Zuidwesten van Tegal, aangetroffen bronzen Çiwa-beeld van bijna 1 m hoogte[4]). Dit kunstwerk, het grootste van de tot dusver op Java gevonden bronzen beelden, dat geheel gaaf en buitengewoon fraai van uitvoering en bewerking is, werd aangekocht door het Koninklijk Bataviaasch Genootschap.

---

[1]) Overgenomen uit Indisch Verslag 1933. Tekst enz. over het jaar 1932, p. 275 vlgg.

[2]) Bedoeld is waarschijnlijk „de verantwoordelijkheid", daar de administratieve werkzaamheden, verbonden aan de toepassing der bepalingen dier ordonnantie, thans (1938) reeds een zoodanigen omvang hebben aangenomen, dat de noodzakelijkheid van de stichting van een afzonderlijke afdeeling voor de bedoelde monumentenzorg in de naaste toekomst onder de oogen moet worden gezien.

[3]) Zie: Uit de Javaansche Cultuurbeweging. Djawa XI (1931) p. 100 vlgg.

[4]) Zie: Jaarboek 1933, p. 222, no. 6050; Jaarboek 1934, p. 117 (met afb.).

Mohammedaansche oudheden. De herstelling van den kraton Kasepoehan te Cheribon, welke tot dusver onder leiding van een aan den Oudheidkundigen Dienst toegevoegden particulieren architect door den Provincialen Waterstaat werd uitgevoerd, werd voortgezet onder het direct toezicht van een opzichter van den dienst, terwijl dezelfde architect de leiding bleef behouden. De met fraai houtsnijwerk versierde Langgar ketjil of dalem werd geheel hersteld; een aanvang werd gemaakt met de voorziening van de gebouwen op de Sitinggil. Voor de reconstructie van de Masdjid Agoeng te Cheribon vormde zich in September een nieuw comité, met Z. H. den Sultan Sepoeh als voorzitter en het Hoofd van den Oudheidkundigen Dienst als adviseur. De Oudheidkundige Dienst maakte eene globale begrooting op voor het herstel van het bouwwerk, waarbij overeenkomstig den wensch van het comité als beginsel werd aangenomen, dat de in den loop der eeuwen ontstane vorm der moskee onaangetast zal blijven en dat de reconstructie zich beperken zal tot herstel en versterking van het bouwwerk met zooveel mogelijk behoud van het oude materiaal.

Praehistorisch onderzoek. De met het praehistorisch onderzoek belaste ambtenaar woonde als afgevaardigde van de Indische Regeering het van 25 tot 31 Januari 1932 te Hanoi gehouden „premier congrès des préhistoriens d'Extrême-Orient" bij[1]). Daarna ondernam hij in opdracht der Regeering eene studiereis naar Japan en Europa. Tijdens zijne afwezigheid had het onderzoek geen voortgang; slechts werd de inventarisatie van de neolithische ateliers in Zuid-Solo voortgezet.

Onder de vondsten dient te worden vermeld een praehistorische grafkamer bij Tandjong Aro op de Pasemah-hoogvlakte, waarvan twee steenen wanden met stijlvolle schilderingen van buffels en menschenfiguren zijn versierd[2]).

Europeesche oudheden. De inventarisatie van de oud-Indische landhuizen in en om Batavia kwam gereed, met die in Tangerang en omstreken werd een begin gemaakt. Met steun van verschillende instellingen en particulieren kon worden overgegaan tot de publicatie van het 1ste deel van het werk „Indische landhuizen en hun geschiedenis", bevattende eene beschrijving van de landhuizen Goenoeng Saharie (thans Chineesche tempel Sentiong), Groeneveld of Tandjong-Oost, Reinier de Klerk (thans Landsarchief) en Tjitrap[3]). Eenige andere landhuizen werden opgemeten en in kaart gebracht, waarbij tevens eenige oude graven konden worden gerestaureerd. Verzoeken van particulieren om bijdragen in de restauratie van de door hen bewoonde perceelen moesten wegens de ongunstige tijdsomstandigheden worden afgewezen. De subsidie voor het onderhoud van de Europeesche oudheden in de Buitengewesten moest sterk verminderd worden. Toen op eene inspectiereis van den met het toezicht op de Europeesche oudheden belasten ambtenaar gebleken was, dat de monumenten in de Molukken onvoldoende beschermd waren, werden verschillende maatregelen getroffen om hierin verbetering te brengen. Aan de forten „Oranje" op Ternate en „Nieuw Victoria" te Ambon werden de meest urgente herstellingen verricht, terwijl het fortje „Barneveld" te Laboeha werd gerepareerd. Voor het onderhoud van de oudheden in de residentie Manado konden in 1932 geen fondsen worden toegestaan. Wel bleef de jaarlijksche subsidie voor het onderhoud van de omgeving van het fort „Rotterdam" te Makassar gehandhaafd; aan het fort zelf kon niets worden gedaan. Na overleg met den Oudheidkundigen Dienst deed de gemeenteraad van Makassar de grafmonumenten

---

[1]) Zie: Praehistorica Asiae Orientalis, I (Hanoi 1932).

[2]) Zie: Tijdschr. Bat. Gen. LXXII (1932), p. 626 vlgg. (met afb.). De op fig. 9 afgebeelde beschilderde steen is inmiddels overgebracht naar het Museum te Batavia en in de praehistorische verzameling opgesteld.

[3]) V. I. Van De Wall, Indische landhuizen en hun geschiedenis. Uitgave Kon. Bat. Gen. 1932.

van Beerninck-Sijpestein en De Siso met de noodige voorzorgen naar het oude kerkhof overbrengen. De restauratie van het praalgraf van Aroe Palaka kwam gereed.

Ten aanzien van de oudheden op Sumatra kan worden vermeld, dat op voorstel van den Oudheidkundigen Dienst van Bestuurszijde de mogelijkheid werd overwogen, om de ruïnes van de Europeesche oudheden, die zich in de strandkampong Ladang in het Oeleëbalangschap IX Moekims Toengkoeb bevinden, in samenwerking met het gewestelijk militair commando open te leggen en op te nemen.

Musicologisch onderzoek. In verband met de moeilijke tijdsomstandigheden moest het musicologisch onderzoek met ingang van 1 Januari 1932 gestaakt worden. Den met het onderzoek belasten ambtenaar werd een andere werkkring te Batavia aangewezen; onder den titel van conservator van 's Lands musicologisch archief bleef hij echter, buiten bezwaar van 's Lands schatkist, belast met het beheer van het reeds bijeengebracht materiaal, dat naar Batavia werd overgebracht. Dank zij de bijdragen, te beginnen met het jaar 1930 van particuliere zijde in Nederland bijeengebracht, bleek het mogelijk de bestaande uitgebreide verzameling van inheemsche muziekinstrumenten, alsmede van phonogrammen, gramofoonplaten, fotografische negatieven, diapositieven en films van inheemsche muziek en dansen te vergrooten. De instrumentenverzameling werd welhaast verdubbeld en telde einde 1932 980 nummers uit nagenoeg alle streken van den archipel. De daarvan vervaardigde volledige catalogus zal eerlang in definitieven vorm worden gepubliceerd.

Van de zijde der Vorstenlandsche zelfbestuurders mocht het musicologisch archief wederom krachtigen steun ontvangen. Afzonderlijk dient gewag te worden gemaakt van het vorstelijk geschenk door Z. H. den Sultan van Jogjakarta aan het Koninklijk Bataviaasch Genootschap ten behoeve van het musicologisch archief aangeboden, bestaande uit een met groote zorg en kunstzin vervaardigde copie van de omvangrijke en, naar men zegt, volledige verzameling der opgeteekende klassieke Vorstenlandsche orkest-composities. [1])

[1]). Zie: Jaarboek 1933, p. 234 vlgg.

VERSLAG OVER 1933 [1])

De maatregelen tot instandhouding van de historische monumenten bleven beperkt tot die werkzaamheden, welke geen uitstel gedoogden. De verdere ontgravingen, reconstructies van bouwwerken en oudheidkundige opnamen werden tot betere tijden uitgesteld. Om de in het vorig Verslag vermelde reden werd alleen te Prambanan in sterk vertraagd tempo voortgewerkt aan den wederopbouw van den Noordelijken hoftempel en aan het verifieeren van de op het terrein gereconstrueerde bouwdeelen van den hoofdtempel.

In 1933 had voor het eerst inschrijving van oudheden in het openbaar centraal monumentenregister ingevolge de monumenten-ordonnantie (I.S. 1931 no. 238) plaats. Als monumenten in den zin van art. 1 van de ordonnantie — hetgeen o.a. impliceert, dat de eigenaars of beheerders verplicht zijn het monument in goeden staat te onderhouden en daaraan zonder vergunning geen veranderingen mogen aanbrengen — werden in de *Javasche Courant* bekend gemaakt: het complex oudheden bekend staande onder den naam „Moeara Takoes" (onderafd. Bangkinang, res. Sumatra's Westkust) [2]), de in de Pasemah-hoogvlakte (Palembangsche Bovenlanden) aanwezige praehistorische ondergrondsche vertrekken[3]) en de verzameling antieke wapens en andere voorwerpen, bekend staande onder den naam van de rijkssieraden van Pager Roejoeng[4]). Verder werden voorloopig in dat register ingeschreven de bij Ngandong (reg. Blora) gevonden menschelijke schedelresten [5]), benevens het in de afdeeling Amboina gelegen huis van Rumphius[6]).

Hindoe-oudheden. Met de voltooiing van den wederopbouw van den Noordelijken hoftempel te Prambanan, waarover in het vorig Verslag is gerapporteerd, is aan den reconstructie-arbeid bij het Prambanancomplex voorloopig een einde gekomen. (FIGUUR 8). Het verifieeren van de op het tempelterrein opgestelde lagen van den hoofdtempel werd voortgezet, terwijl enkele voorzieningen werden getroffen tot behoud van het Brahma-heiligdom. De ten Noorden van Malang gelegen tjandi Singosari, waarin de scheur in den top zich op bedenkelijke wijze had verbreed, werd door aanbrenging van een muur en het versterken van de oude schoren voor dreigende instorting behoed.

Van de vondsten, welke in 1933 ter kennis van den dienst werden gebracht, is verreweg de belangrijkste het in de desa Sempaga aan de monding van de Karama-rivier ter westkust van Celebes gevonden bronzen Boeddha-beeld, dat een eereplaats in de bronsverzameling van het museum te Batavia heeft gekregen [7]). Het beeld is blijkens den stijl een voortbrengsel van de Boeddhistische kunstschool, die in de eerste eeuwen na Christus te Amarawati in Zuidelijk Vóór-Indië bloeide en behoort tot de oudste overblijfselen uit de Hindoe-periode, welke tot dusver in den archipel zijn gevonden.

---

[1]) Overgenomen uit Indisch Verslag 1934. Tekst enz. over het jaar 1933, p. 258 vlgg.
[2]) Besluit Hoofd v. d. Oudh. Dienst van 20-4-1933 no. 455/45/B.
[3]) Besluit Hoofd v. d. O. D. van 20-4-1933 no. 456/45/B.
[4]) Besluit Hoofd v. d. O. D. van 20-4-1933 no. 457/45/B.
[5]) Deze inschrijving is nimmer in een definitieve omgezet.
[6]) Besluit Hoofd v. d. O. D. van 15-11-1934 no. 944/45/B.
[7]) Zie: Jaarboek 1934 p. 107, no. 6057; T.B.G. LXXIII (1933) p. 495 vlgg. (met afb.).

Mohammedaansche oudheden. Kon in het vorig Verslag worden medegedeeld, dat onder toezicht van den dienst een zoo belangrijk bouwwerk als de Langgar ketjil, de particuliere bidkapel van den Sultan Sepoeh te Cheribon, geheel werd hersteld en dat een aanvang werd gemaakt met de restauratie van de Sitinggil van het kraton-complex, thans kan worden vermeld, dat wat de laatstbedoelde werkzaamheden betreft, achtereenvolgens de bouwwerken genaamd Pendoedoekan Sultan (FIGUUR 23-24), Soekati en Malang Semirang onder handen werden genomen en voltooid. Van de Sitinggil blijft thans alleen nog over de pendopo Pendawa lima, welke op reconstructie wacht. Nadat door den Oudheidkundigen dienst een begrooting van de kosten voor herstelling van de z.g. misigit agoeng te Cheribon was opgemaakt, werd onder toezicht van den bouwkundigen opzichter van den dienst een aanvang gemaakt met de reconstructie-werkzaamheden aan het oude gebouw; de fondsen daartoe werden geleverd door het Misigit-agoengcomité, dat zich uit de Mohammedaansche geloovigen samenstelde. De vernieuwing van het 1ste en 2de dakschild kwam in 1933 gereed.

Praehistorisch onderzoek. Toen bekend was geworden, dat bij Sempaga, de vindplaats van het hierboven vermeld bronzen beeld, alsmede bij het meer stroomopwaarts gelegen Galoempang, ook voorwerpen uit een prae-historisch tijdperk aan het licht waren gekomen, werd op initiatief van den Gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden aan Dr. P. V. van Stein Callenfels opgedragen een onderzoek ter plaatse in te stellen, waarvan de kosten door de zelfbesturende landschappen werden gedragen. Onder de belangrijkste resultaten, welke dit onderzoek opleverde, kan worden vermeld de vondst van geornamenteerd neolithisch aardewerk en van uit hetzelfde tijdperk dateerende pijlspitsen en speerpunten, welke het mogelijk maken de zuidelijke grens van de Philippijnsch-Minahassische cultuur nader vast te stellen. Van nog grooter belang is, dat Galoempang een vindplaats is gebleken van het cultuur-type, dat een overgang vormt naar het neolithicum en dan ook proto-neolithicum wordt genoemd. Dit is de eerste maal, dat in Nederlandsch-Indië proto-neolithische vondsten zijn gedaan. In aansluiting aan dit onderzoek werd een anthropologisch-praehistorisch onderzoek in Lamontjong gedaan betreffende de Toala-cultuur [1]).

Europeesche oudheden. Wegens gebrek aan fondsen werd voorloopig afgezien van de voortzetting der inventarisatie van de oude landhuizen. De reeds geïnventariseerde landhuizen werden geregeld geïnspecteerd. De aandacht van de plaatselijke autoriteiten werd gevestigd op enkele monumenten te Batavia, zoowel uit ouden als uit nieuweren tijd, welke herstelling behoefden, waaronder de Amsterdamsche Poort. De subsidie voor het onderhoud van de Europeesche oudheden in de Buitengewesten werd dit jaar wederom verminderd, zoodat de herstelling aan de forten Oranje op Ternate en Nieuw-Victoria op Ambon niet werd uitgevoerd; mede wegens gebrek aan fondsen moest een verzoek van het hoofd van plaatselijk bestuur te Ternate om een bijdrage voor de restauratie van de z.g. Pintoe Besar aldaar worden afgewezen. Voor het onderhoud der oudheden in de residentie Manado werden ook dit jaar geen fondsen toegestaan. De jaarlijksche subsidie voor het onderhoud van de omgeving van het fort Rotterdam te Makassar bleef gehandhaafd.

Wat de oudheden op Sumatra betreft kan worden medegedeeld, dat het fort Marlbourough te Benkoelen in beheer bleef bij den dienst der B.O.W. Een nader onderzoek betreffende de in het vorig Verslag reeds genoemde ruïnes bij den strandkampong Ladong in het Oeleëbalangschap IX Moekims Toengkoeb (gouv. Atjeh en Onderhoorigheden) heeft uitgewezen, dat deze ruïnes niet, zooals aanvankelijk gedacht werd, van Europeesche

[1]) Zie: Geschiedenis van Nederlandsch-Indië (Amsterdam 1938), I p. 59 vlgg. (met afb).

oudheden afkomstig zijn, maar van inheemsche versterkingen. Op voorstel van den dienst werden deze oudheden opengelegd en opgenomen door het Binnenlandsch Bestuur in samenwerking met het militair commando.

Musicologisch onderzoek. Aangezien tot dusver steeds de door het Land verworven ethnografica, op welker behoud voor Indië prijs wordt gesteld, aan het Koninklijk Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen worden afgestaan, lag het voor de hand, dat ook de in 's Lands musicologisch archief ondergebrachte verzamelingen, die alle op het gebied der ethnografie liggen, werden overgedragen aan genoemd genootschap. Dit geschiedde bij G.B. 10 April 1933 no. 11. Voorloopig bleef de musicologische verzameling echter nog gehuisvest in het door haar geoccupeerd perceel. Het lag in de bedoeling haar in 's Genootschaps museum onder te brengen in den loop van 1934. De verzamelingen ondergingen in den loop van het verslagjaar een regelmatige vermeerdering, waardoor onder meer het aantal inheemsche muziekinstrumenten tot 1075 steeg. Van verschillende zijden werd belangstelling voor de verzameling muziekinstrumenten ondervonden, terwijl mede de noodige medewerking werd verkregen met betrekking tot de opname van phonogrammen in de Buitengewesten.

Een veelszins vruchtbaar en gestadig toenemend contact werd onderhouden met verwante buitenlandsche instellingen. O.m. werd een uitvoerig antwoord gegeven op de door het „Institut International de Coöperation Intellectuelle" ingestelde musicologische enquête. Verder stelde de conservator in opdracht van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst een onderzoek in naar de verbreiding van de verschillende gamelan- en wajang-vormen, de gongsmeedkunst en de toonsystemen pelog en slendro op Java en Madoera. Een beredeneerde catalogus der instrumentenverzameling is in voorbereiding.

Omtrent de financieele basis van het musicologisch onderzoek kan het volgende worden medegedeeld. Tot nog toe konden de uitgaven, welke de instandhouding en uitbreiding van het archief en voortzetting van het onderzoek medebrachten, worden bestreden uit een daartoe door belangstellende particulieren in Nederland in 1929 bijeengebracht fonds, dat later van het Indisch Comité voor wetenschappelijke onderzoekingen eenige keeren aanvulling onderging. Begin 1933 was dit fonds echter uitgeput en was zelfs reeds een nadeelig saldo ontstaan. Ten einde in dit tekort en in de voor verdere voortzetting van het onderzoek te maken kosten te voorzien — het Land geeft om bezuinigingsredenen geen geldelijke bijdrage —, is bij notarieele akte van 20 April 1933 een stichting in het leven geroepen onder den naam „fonds ter bevordering van het musicologisch onderzoek in den Indischen archipel". Het bestuur van deze instelling is voor de eerste maal samengesteld uit den Directeur van Onderwijs en Eeredienst als voorzitter, het Hoofd van den Oudheidkundigen dienst als penningmeester, en den conservator van de musicologische verzameling als secretaris.

Het musicologisch archief ondervond ook in 1933 veel belangstelling, zoowel van inheemsche als van Europeesche zijde; het werd door een groot aantal buitenlanders bezocht.

VERSLAG OVER 1934 [1])

Ook in het verslagjaar beperkten de werkzaamheden zich tot de instandhouding van de bestaande monumenten. In het openbaar centraal monumentenregister werden ingeschreven de ruïne van het Fort Speelwijk met kerkhof in de residentie Bantam [2]) en het huis van Rumphius met het daarbij behoorend terrein ter hoofdplaats Amboina. [3]) Bij rondschrijven van 1 September 1934 richtte de Directeur van Onderwijs en Eeredienst zich tot de voorzitters van alle gemeente- en regentschapsraden met het verzoek een opgaaf in te dienen van alle in hun ressort aanwezige, nog in gebruik zijnde zaken van oudheidkundig belang, teneinde in overleg en in samenwerking met de locale ressorten een regeling voor te bereiden ter verzekering van het behoud en het onderhoud van deze groep van monumenten.

Hindoe-oudheden. In 1934 werd voortgegaan met het verifieeren en completeeren van de op het tempelterrein te Prambanan opgestelde lagen van den hoofdtempel. Fragmenten der achterstukken van de beelden van Doerga, Goeroe en Ganeça in dezen tempel werden teruggevonden en herplaatst. Van den Brahma-tempel werd de balustrade herplaatst en de reliëfreeks in juist verband opgesteld. Evenzoo werd gewerkt aan de restauratie van de balustrade van den Wisnoe-tempel.

Aan tjandi Loemboeng en tjandi Sadjiwan werden eenige herstellingen uitgevoerd.

De zeer bouwvallige toestand van de tjandi Singosari ten Noorden van Malang maakte het noodzakelijk ingrijpende maatregelen tot behoud van dit bouwwerk te nemen. De tempelonderdeelen werden laag voor laag afgebroken, gemerkt, genummerd en op het terrein opgesteld, waarna de fundeering opnieuw werd verzekerd. (FIGUUR 17-22).

Een belangrijke vondst had plaats in kampong II Ilir te Palembang, waar één groote en een aantal kleine beschreven steenen werden gevonden. [4])

Mohammedaansche oudheden. Eenige oudheden in Bantam werden door den regentschapsraad gerestaureerd, o.a. de begraafplaats te Odel en de moskee in kampong Kanari. Te Cheribon kwam de restauratie van de misigit-agoeng gereed en werd een begin gemaakt met de uitbreiding van de soerambi volgens het door den Oudheidkundigen Dienst daarvoor gemaakt project. De werkzaamheden aan de Sitinggil in den kraton van den Sultan Sepoeh zijn geëindigd, nadat het fraaie snijwerk aan de gebouwtjes Semar Kinandoe en aan de Pendawa Lima was aangebracht.

Van de aanwezigheid van den bouwkundigen ambtenaar van den dienst te Cheribon werd gebruik gemaakt om verschillende bouwwerken uit den overgangstijd, o.a. den kraton Kanoman, de Bale mangoe van de Astana Goenoeng Djati en de begraafplaats van Pangeran Troesni [5]) op te nemen en in teekening te brengen.

Praehistorisch onderzoek werd ingesteld naar de steenen graven in de buurt van Wonosari (reg. Goenoengkidoel, gouv. Jogjakarta). [6])

---

[1]) Overgenomen uit Indisch Verslag 1935. Tekst enz. over het jaar 1934, p. 243 vlgg.
[2]) Besluit Hoofd v. d. O. D. van 17-9-1934 no. 793/45/B.
[3]) Besluit Hoofd v. d. O. D. van 15-11-1934 no. 944/45/B.
[4]) Zie: Jaarboek 1936, p. 198 no. D155—D163.
[5]) Lees Troesmi.
[6]) Zie: T.B.G. LXXV (1935) p. 83 vlgg. (met afb.).

Europeesche oudheden. Begin 1934 werd door Mr. P. C. Bloys van Treslong Prins met vergunning van het Hoofd van den Oudheidkundigen Dienst een onderzoek ingesteld naar de plaats, waar zich volgens door hem in het Landsarchief gevonden bescheiden het graf van Jan Pieterszoon Coen moet bevinden. In Juni werd van Regeeringswege een commissie ingesteld, welke tot taak had rapport uit te brengen omtrent de wetenschappelijke beteekenis van de verrichte opgravingen. Hoewel het onderzoek geen positieve resultaten heeft opgeleverd ten aanzien van de overblijfselen van den stichter van Batavia, is daardoor niettemin de ligging van zijn graf bekend geworden en zal deze plaats met behulp van particulier initiatief in waardigen staat worden gebracht [1]).

Te Soerabaja werd het grafmonument van Rothenbühler gerestaureerd.

Uit Manado kwam het verzoek tot afbraak te mogen overgaan van het Fort Amsterdam, waarvoor toestemming is verleend, onder voorwaarde, dat het poorthuis der landpoort met naam en jaartal gespaard zal blijven.

Te Banda-Neira werd op kosten der vereeniging Bandasche Belangen tot den wederopbouw van de torens van het kasteel Belgica overgegaan.

Aangezien in de practijk is gebleken, dat de bescherming van de palaeontologie, zooals in de Monumenten-ordonnantie is voorgeschreven, te ver voert en o.m. den arbeid van den Opsporingsdienst van het Mijnwezen bemoeilijkt, is deze term vervangen door palaeo-anthropologie; het Hoofd van den Oudheidkundigen Dienst is ten aanzien van vondsten van palaeo-anthropologischen aard gebonden aan overleg met het Hoofd van den Opsporingsdienst van den Mijnbouw (I.S. 1934 no. 515).

Musicologisch onderzoek. In verband met het vertrek van den conservator gingen begin 1934 de in 's Lands musicologisch archief ondergebrachte verzamelingen over naar de daarvoor bestemde localiteit in het museum van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen.

---

[1]) Zie: Het graf van Jan Pietersz. Coen. Verslag der Commissie enz. Batavia 1936.

VERSLAG OVER 1935 [1])

De in het vorig Verslag vermelde circulaire van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst aan de gemeenten en regentschappen leverde een groot aantal gegevens over de nog in gebruik zijnde monumenten op; hierdoor is thans een overzicht verkregen van de maatregelen, welke voor de instandhouding van deze oudheden noodig zullen zijn.

In het openbaar centraal monumentenregister werden ingeschreven het fort Belgica op het eiland Neira (Molukken) met de voornaamste oudheden uit den Compagniestijd in de onderafdeeling Banda, waaronder de gezaghebberswoning, de ruïnes van de forten Nassau, Hollandia, Revenche en Kijk-in-de-pot, alsmede een aantal sierpoorten, grafzerken en kanonnen [2]).

De gestadige toeneming van het aantal musea op Java en daarbuiten — een direct gevolg van de verhoogde belangstelling in de oudheidkunde en volkenkunde in deze gewesten — leidde er toe een plan te ontwerpen voor de stichting van een centrale organisatie, welke tot taak zal hebben de verhouding van de verschillende musea onderling te regelen en de samenwerking hunner besturen te bevorderen. Dit plan werd ontvouwd bij gelegenheid van de opening van het museum van het Java-Instituut te Jogjakarta, welke gebeurtenis in December 1935 onder groote belangstelling van Europeesche en Inheemsche zijde plaats vond [3]).

Hindoe-oudheden. Op het tempelterrein te Prambanan werd voortgegaan met het verifieeren van de opgestelde lagen van den hoofdtempel. Bij den Brahma- en Wishnoe-tempel ging men over tot het stellen van de dekstukken op de balustrades. Voor de opgraving van de tot den Çiwatempel behoorende bouwdeelen werd de ontgraving van het terrein voortgezet (FIG. 9).

De herstellingswerkzaamheden aan de tjandi Singosari ten Noorden van Malang hadden geregeld voortgang. De restauratie van de bekroningen van de hoofd- en neven-cella's blijkt met het voorhanden zijnde materiaal uitgesloten, zoodat de topstukken — evenals bij de tjandi Kalasan is gebeurd — in onregelmatig afgebrokkelden vorm zullen moeten worden aangebracht.

Van de in 1935 ingestelde onderzoekingen en gedane vondsten moeten worden genoemd de ontgravingen in de residentie Jogjakarta: te Sosrokoesoeman, waarbij een aantal bronzen voorwerpen, steenen beelden, fundeeringen en bewerkte steenen aan het licht kwamen (FIGUUR 16); de vondst van een aantal beschreven gouden plaatjes in de desa Sidomoeljo [4]) en van eenige beelden en tempelfragmenten in de desa Kowang; het onderzoek in de desa Moeloengan, dat behalve eenige fragmenten van beelden en stoepa's ook een gedeelte van een tempelfundeering aan het licht bracht (FIGUUR 15) en dat in de desa Djongké, waar een groot aantal klei-stoepa's en votief-tabletten werd gevonden (FIGUUR 13-14).

---

[1]) Overgenomen uit Indisch Verslag 1936. Tekst enz. over het jaar 1935, p. 269 vlg.

[2]) Besluit Hoofd v. d. O. D. van 22-10-1935 no. 1044/45/B. Een verzuim, voorkomende in het Oudheidkundig Verslag over 1936, moge hier worden hersteld. Bij besluit van den 15-1-1936 no. 51/45/B. werd het Fort Marlborough te Benkoelen en bij dat van 17-6-1936 no. 555/45/B. werd de bij Modjokerto gevonden schedel van Pithecanthropus in het openbaar centraal monumentenregister ingeschreven.

[3]) Zie: Djawa XV (1935) p. 209 vlgg.

[4]) Zie: Jaarboek 1936, p. 197 no. 6108.

Van particuliere zijde werd met goedvinden van den Oudheidkundigen Dienst een onderzoek ingesteld naar de oudheden bij Palembang, aan de Boven-Kampar en in Tapanoeli [1]), terwijl op Java een dergelijk onderzoek plaats had op de hellingen van den Penanggoengan [2]).

Mohammedaansche oudheden. Van de soerambi der Masdjid Agoeng te Cheribon kwam de Zuidelijke aanbouw gereed. Met de oude moskee vormen de beide aanbouwen een fraai geheel, dat plaats biedt aan ± 800 bezoekers [3]).

Een fraai besneden houten deur, welke deel uitmaakte van een vervallen bale in de desa Moektihardjo bij Pati en die gevaar liep door de witte mieren te worden vernietigd, werd hersteld. De moeilijkheden, welke zich hierbij voordeden, doordat de deur bij de bevolking in een reuk van heiligheid staat, konden worden overwonnen door de belofte, dat het voor de restauratie benoodigd hout beschikbaar zou worden gesteld uit de afbraak van de Masdjid Agoeng [4]). (FIGUUR 25, 26).

Op Madoera werd een onderzoek ingesteld naar den toestand van de bouwwerken op oude begraafplaatsen; besloten werd tot grondige herstelling van de beide poortjes te Takoboelao (Pamekasan) [5]). Een dergelijk onderzoek had plaats op de begraafplaats te Grisee (Oost-Java) [6]).

De bouwvallige toestand van enkele poorten in de ommuring van den kraton te Jogjakarta maakte, mede in verband met de eischen van het verkeer, verbouwing van de poort Djogobojo (Tamansari) noodzakelijk, waarvoor door den Oudheidkundigen Dienst een vóórontwerp werd gemaakt.

Praehistorisch onderzoek. De Oudheidkundige Dienst was niet in de gelegenheid zelf ontgravingen te verrichten, doch ontving verschillende praehistorica, welke in het Museum van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen zijn opgenomen. In het bijzonder verdient vermelding een fraaie bronzen keteltrom, afkomstig van het eiland Koer (Kei-eilanden) [7]).

Op het in Februari 1935 te Manilla gehouden praehistorisch congres werd de Regeering door Haar adviseur voor praehistorische aangelegenheden vertegenwoordigd.

Hollandsche oudheden. Voor de systematische verzameling van gegevens omtrent de woningen in „koloniale stijl" uit het midden der 18de tot het einde der 19de eeuw werd door een particulier bouwkundige met medewerking van den Oudheidkundigen Dienst een aantal oud-Bataviasche woningen opgemeten en in teekening gebracht [8]). Maatregelen werden getroffen tot het behoud van een der oude stadswallen van Batavia, terwijl het Heilig Kanon bij de Amsterdamsche Poort op een voetstuk werd geplaatst [9]).

---

[1]) Zie: T.B.G. LXXVI (1936), p. 331—334; ibidem, p. 334—336 (met afb.); zie nog Jaarboek; 1936, p. 199 no. D164—D166; p. 200 no. 6115—6120; p. 201 no. 6121—6125. Jaarboek 1937, p. 158 no. 6146 p. 159, no. 6149.

[2]) Zie: Djawa XVI (1936), p. 194 vlgg. (met afb.); Annual Bibliography of Indian Archaeology, vol. XI (Leiden 1938), p. 25 vlgg. (met afb.).

[3]) Zie: Locale Techniek, Jan. 1936.

[4]) De deur heet Lawang (Kë)bonjabrang. Men vergelijke den uit Par. 25:22 bekenden Këbo anabrang.

[5]) Zie: O.V. 1936. p. 7 en fig. 6, 7.

[6]) Ibidem, p. 7.

[7]) Zie: Jaarboek 1936, p. 155 (met afb.).

[8]) Zie: T.B.G. LXVII (1937), p. 1 vlgg.

[9]) Zie: T.B.G. LXXVIII (1938), p. 278 vlgg.

Te Makassar kwam een Stichting tot behoud van het fort Rotterdam tot stand; een gedeelte van het fort zal op kosten van de Matthes-Stichting worden gerestaureerd en door deze instelling in gebruik worden genomen.

Het *musicologisch onderzoek* is voorloopig gestaakt.

(w.g.) Dr. F. D. K. BOSCH.

PERSONEEL.

1931.

Benoemd tot bouwkundig adjunct-Inspecteur Ir. V. R. van Romondt bij Besl. D.O.E. 23-2-1931.

Aangewezen als standplaats aan Ir. V. R. van Romondt Jogjakarta bij Besl. C.O.D. 25-2-1931.

Herbenoemd tot Bouwkundig Opzichter met standplaats Jogjakarta P. H. van Coolwijk bij Besl. C.O.D. 27-4-1931.

Benoemd tot Bouwkundig Inspecteur te Jogjakarta Ir. V. R. van Romondt bij G. B. 28-4-1931.

Belast met de waarneming enz. van Bouwkundig adjunct-Inspecteur P. H. van Coolwijk bij Besl. D.O.E. 30-5-1931.

Benoemd tot Bouwkundig Opzichter J. C. Krijgsman te Gedongsongo bij Besl. D.O.E. 25-6-1931.

Overgeplaatst naar Batavia de taalambtenaar ter besch. Dr. R. Goris bij Besl. C.O.D. 1-6-1931.

Overgeplaatst naar Bangli (Bali) de adjunct-Oudheidkundige Dr. K. C. Crucq bij Besl. C.O.D. 7-6-1931.

Opgedragen onderzoekingen in Malaka, Siam en Indo-China, alsmede vertegenwoordiging der Regeering op het Praeh. Congres te Hanoi aan den tijd. wd. Inspecteur Dr. P. V. van Stein Callenfels bij G. B. 10-8-1931.

Overgeplaatst naar Bangli (Bali) de taalambtenaar ter besch. Dr. R. Goris bij Besl. C.O.D. 21-10-1931.

Overgeplaatst naar Batavia de adjunct-Oudheidkundige Dr. K. C. Crucq bij Besl. C.O.D. 14-11-1931.

Overgeplaatst van Sampoeng (Ponorogo) naar Klaten de tijd. Opzichter A. M. V. Hehl bij Besl. C.O.D. 30-11-1931.

Overgeplaatst van Sampoeng naar Prambanan de mantri-opnemer Moenaf bij Besl. C.O.D. 4-12-1931.

Benoemd tot Refrendaris 1e kl. bij het Dept. van O. en E., onder toekenning van den titel van Conservator van 's Lands musicologisch archief, Mr. J. Kunst bij G.B. 10-12-31.

1932.

Overgeplaatst van Jogjakarta naar Prambanan P. H. van Coolwijk bij Besl. C. O. D. 13-1-1932.

Ontslagen, eervol, op verzoek, wegens volbrachten diensttijd, de hoofdmantri-teekenaar Mas Kartodisastro bij Besl. D.O.E. 11-3-1932.

Overgeplaatst van Kediri naar Prambanan de opzichter-teekenaar R. Soewarno bij Besl. C.O.D. 12-4-1932.

Ontslagen, eervol, wegens volbrachten diensttijd, de fotograaf-teekenaar J. J. de Vink bij Besl. D.O.E. 13-5-1932.

Belast met de waarneming enz. van Leeraar bij de A.M.S. afd. AI te Jogjakarta de Bouwkundig Inspecteur Ir. V. R. van Romondt bij Besl. D.O.E. 15-6-1932.

Overgeplaatst van Gedongsongo naar Cheribon de Bouwkundig Opzichter J. C. KRIJGSMAN bij Besl. C.O.D. 17-8-1932.
Opgedragen onderzoekingen in Burma, Malakka en Annam aan DR. P. V. VAN STEIN CALLENFELS bij G.B. 19-12-1932.

1933.

Ontheven wegens bezuiniging de tijd. Opzichter A. M. V. HEHL te Klaten en G. KOOPMAN te Semarang bij Besl. D.O.E. 2-1-1933.

Ontslagen, eervol, wegens overtolligheid en onder toekenning van wachtgeld de adjunct-Oudheidkundige DR. K. C. CRUCQ bij Besl. D.O.E. 7-6-1933.

Tijdel. ter besch. gesteld de ambtenaar B.B. op wachtgeld V. I. VAN DE WALL bij Besl. D.O.E. 7-6-1933.

Op wachtgeld gesteld de taalambtenaar ter besch. DR. R. GORIS bij Besl. D.O.E. 22-9-1933.

1934.

Overgeplaatst op verzoek van Prambanan naar Jogjakarta P. H. VAN COOLWIJK bij Besl. C.O.D. 24-2-1934.

Overgeplaatst van Prambanan naar Singosari de opzichter-teekenaar R. SOEWARNO bij Besl. C.O.D. 6-6-1934.

Toegekend wegens zesjarigen dienst acht maanden buitenlandsch verlof van V. I. VAN DE WALL bij Besl. D.O.E. van 26-9-1934.

Werkzaam gesteld voor den tijd van zes maanden op een toelage boven het wachtgeld DR. K. C. CRUCQ bij Besl. D.O.E. 30-10-1934.

Tijd. toegevoegd buiten bezwaar v. d. Lande Dr. A. N. J. TH. à TH. VAN DER HOOP bij G. B. 4-12-1934.

Ontheven van de opdracht van 19-12-1932 wegens lichamelijke ongeschiktheid DR. P. V. VAN STEIN CALLENFELS onder toekenning van den titel van Adviseur in Praehistorische Zaken van den O.D. in Ned.-Indië bij G.B. 21-12-1934.

1935.

Aangewezen als afgevaardigde der Regeering op het Praeh. Congres te Manilla DR. P. V. VAN STEIN CALLENFELS bij G.B. 10-1-1935.

Ter beschikking gesteld op wachtgeld DR. R. GORIS bij Besl. D.O.E. 11-6-1935.

Ter beschikking gesteld voor administratieve werkzaamheden DR. K. C. CRUCQ bij Besl. D.O.E. 29-8-1935.

Bijlage

AFBEELDINGEN.[1])

FIGUUR 1. Gedong Songo. Panorama vanaf groep III met gezicht op de groepen II en I. Op den achtergrond de Merbaboe. Foto O.D. 11673.

FIGUUR 2. Gedong Songo. Aanzicht West-gevel van de tjandi van groep I na de reconstructie. Foto O.D. 11667.

FIGUUR 3. Gedong Songo. Aanzicht West-gevel van de tjandi van groep II na de reconstructie. Foto O.D. 11674. Vergelijk plaat 6 van deel III van Krom, Inleiding t.d. Hindoe-Jav. Kunst, 2e dr.

FIGUUR 4. Gedong Songo. Aanzicht van groep III na de voorloopige restauratie (Oostgevels). Foto O.D. 11678. Vergelijk plaat 7 van deel III van Krom, Inleiding enz.

FIGUUR 5. Prambanan. Trap van den zuidelijken hoftempel; traptreden weggenomen, waardoor een oudere trap zichtbaar wordt. Foto O.D. 11214.

FIGUUR 6. Prambanan. Bewapening van het betongewelf van den zuidelijken hoftempel, benoodigd voor de reconstructie. Foto O.D. 11180.

FIGUUR 7. Prambanan. Aanzicht van den Noord-gevel van den zuidelijken hoftempel na de restauratie. Foto O.D. 11392.

FIGUUR 8. Prambanan. Aanzicht van den Zuid-gevel van den noordelijken hoftempel na de restauratie. Foto O.D. 11651.

FIGUUR 9. Prambanan. Ontgraven steenstapelingen tusschen de 1e en 2e rij bijtempels (Noord-zijde). Foto O.D. 11399. Zie Oudheidk. Verslag 1936 p. 8 en fig. 4.

FIGUUR 10. Prambanan. Steenen kistje met deksel, opgegraven ten Oosten van den oostelijken trapopgang van den Çiwa-tempel. Foto O.D. 11186.

FIGUUR 11. Prambanan. Resten van een geraamte, opgegraven ten Zuid-Oosten van den Nandi-tempel. Foto O.D. 11192. (Niet vermeld).

FIGUUR 12. Prambanan. Steenen irrigatie-leiding met afgedekt mangat (?), ontgraven nabij de Opak. Foto O.D. 11404. (Niet vermeld).

FIGUUR 13. Djongke (Mlati, Jogjakarta). Opgegraven klei-stūpa's. Foto O.D. 11796.

FIGUUR. 14. Djongke (Mlati, Jogjakarta). Opgegraven kleitabletten. Foto O.D. 11797.

FIGUUR 15. Moeloengan (Mlati, Jogjakarta). Opgegraven beeldfragmenten en stūpafragmenten. Foto O.D. 11800.

FIGUUR 16. Jogjakarta (hoofdplaats). Fundeering van een tjandi met fragment van een yoni in den tempelput, ontgraven in de wijk Sosrokoesoeman. Foto O.D. 11771.

FIGUUR 17. Tjandi Singosari. Soubasement na afbraak van het tempellichaam voor de restauratie. Zuid-zijde. Foto O.D. 11686. Zie O.V. 1936 fig. 1.

---

[1]) Afbeeldingen, welke elders reeds zijn gepubliceerd (Tijdschrift Kon. Bat. Gen., Jaarboek K.B.G., Djawa enz.), worden in dit uittreksel niet weder opgenomen. In de voetnoten onder den tekst is daarnaar verwezen.

INHOUD

	Blz.
Voorwoord	3
Verslag over 1931	5
Verslag over 1932	9
Verslag over 1933	12
Verslag over 1934	15
Verslag over 1935	17
Personeel	20
Bijlage. Afbeeldingen	22

FIGUUR 18. Tjandi Singosari. Vloer van het soubasement met afvoerleidingen. Foto O.D. 11690. Zie O.V. 1936, p. 6 (lees: vier cella's).

FIGUUR 19. Tjandi Singosari. Baksteenkern van het soubasement. Foto O.D.11689.

FIGUUR 20. Tjandi Singosari. Proefopstelling van den gordel met de kroonlijsten der nevencella's. Zuidwest-hoek. Wit = ontbrekende origineele steenen. Foto O.D. 11756.

FIGUUR 21. Tjandi Singosari. Proefopstelling van den tempelkop. Noordwestzijde. Foto O.D. 11764.

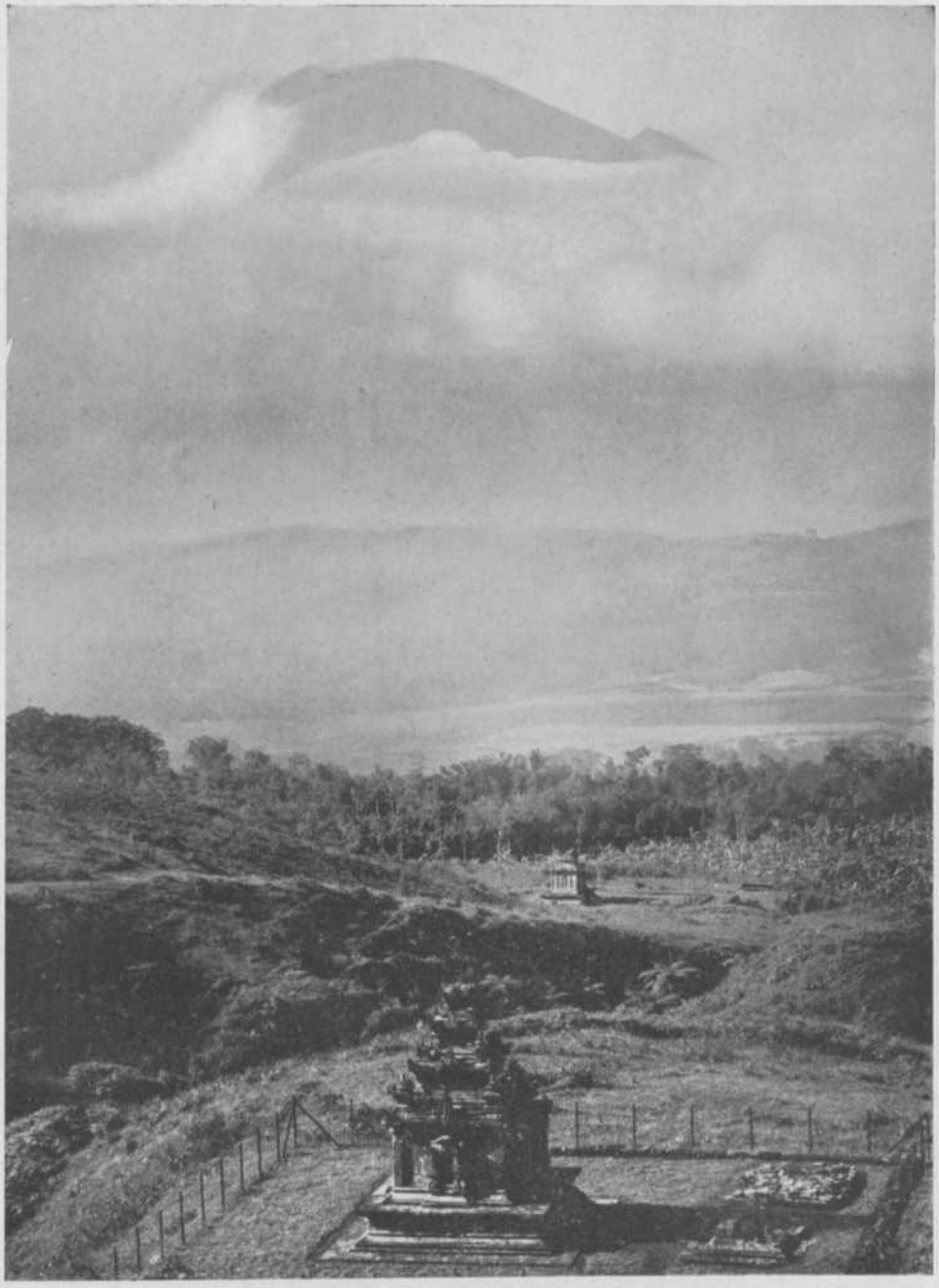
FIGUUR 22. Tjandi Singosari. Proefopstelling van de bekroning van een nevencella. Westzijde. Foto O.D. 11766.

FIGUUR 23. Cheribon. Kraton Kasepoehan. Oost-zijde van de Pendoedoekan Sultan voor de afbraak. Foto O.D. 11479.

FIGUUR 24. Cheribon. Kraton Kasepoehan. Detail houtconstructie van de Pendoedoekan Sultan. Foto O.D. 11478.

FIGUUR 25. Moektihardjo (Pati). Lawang Bonjabrang. Achterzijde met termietenheuvel. Voor herstel. Foto O.D. 11816.

FIGUUR 26. Moektihardjo (Pati). Lawang Bonjabrang. Voorzijde na herstel. Links en rechts de houten stijlen voor het aan te brengen sirap-dak. Foto O.D. 11824.

1. Gedong Songo. Panorama met groepen II en I.

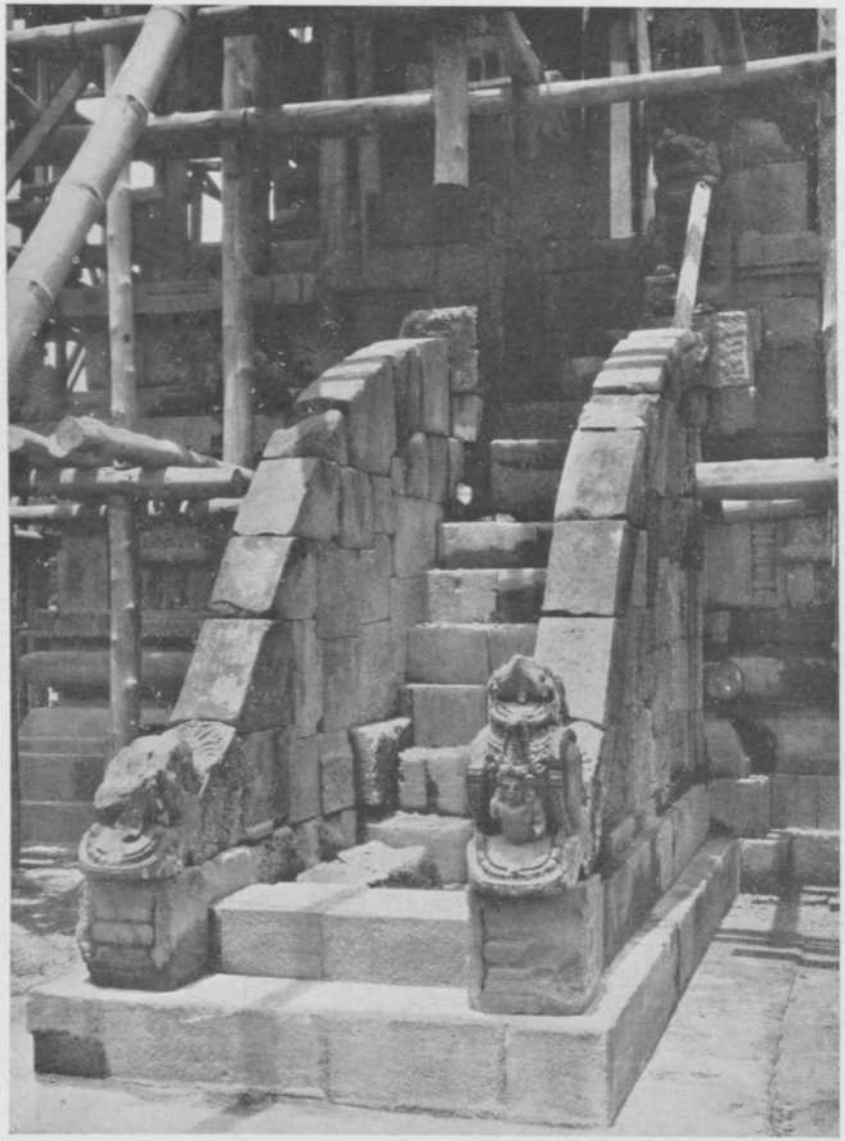
2. Gedong Songo. Tjandi van groep I na reconstructie.

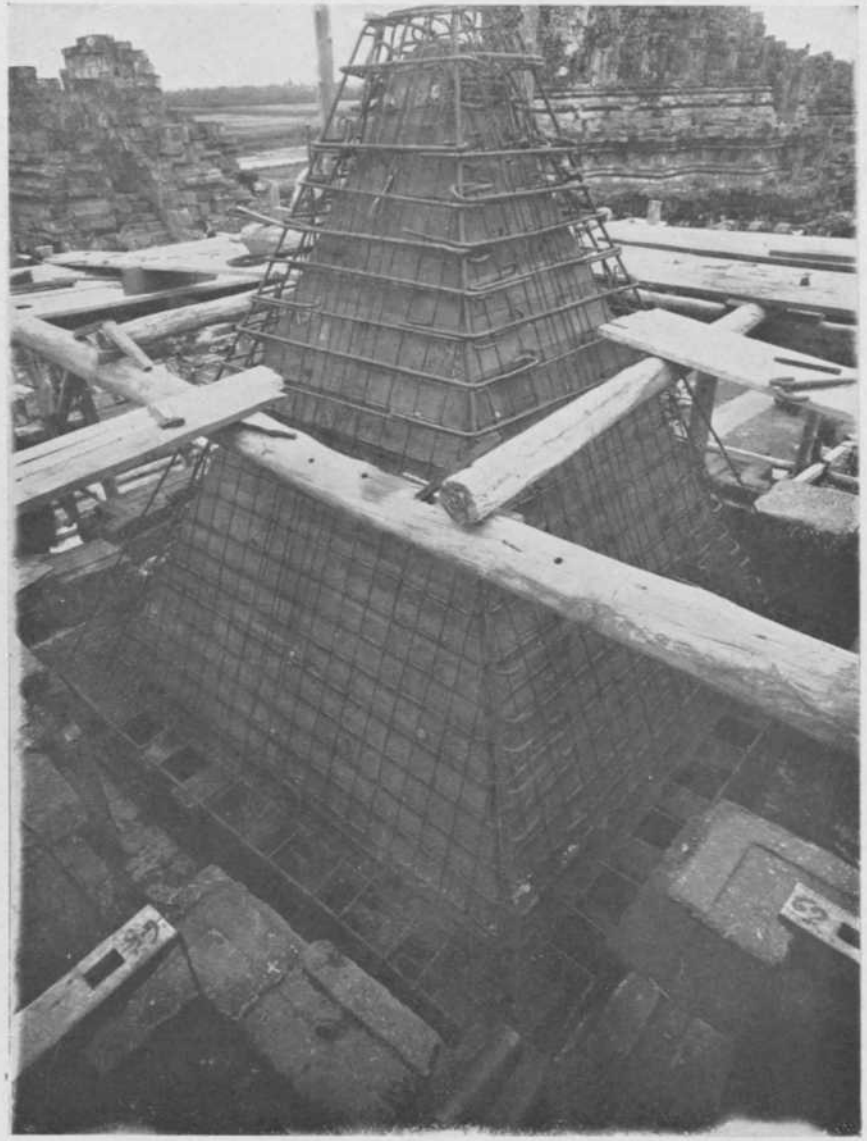
3. Gedong Songo. Tjandi van groep II na reconstructie.

4. Gedong Songo. Tjandi's van groep III na restauratie.

5. *Prambanan. Trap zuid. hoftempel met oorspr. treden.*

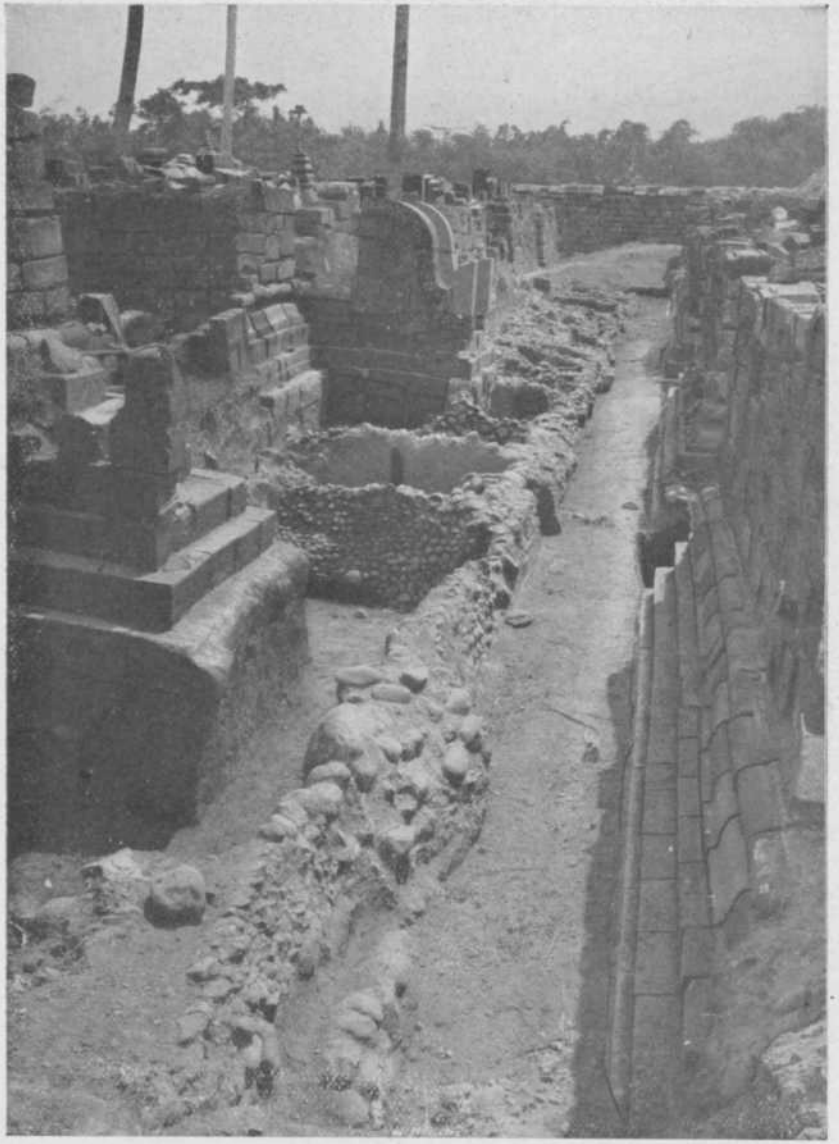
6. *Prambanan. Bewapening betongewelf zuid. hoftempel.*

7. Prambanan. Zuidelijke hoftempel na restauratie.

8. Prambanan. Noordelijke hoftempel na restauratie.

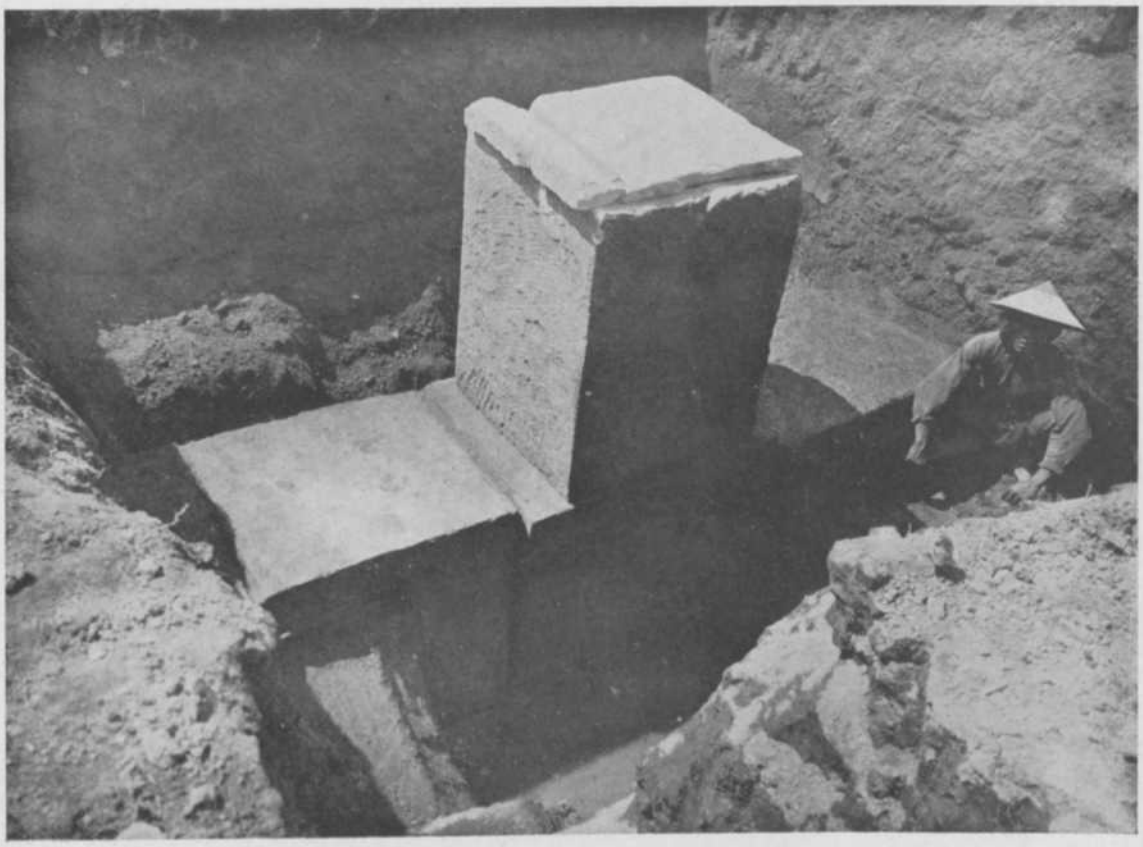
9. *Prambanan. Steenstapelingen tusschen bijtempels.*

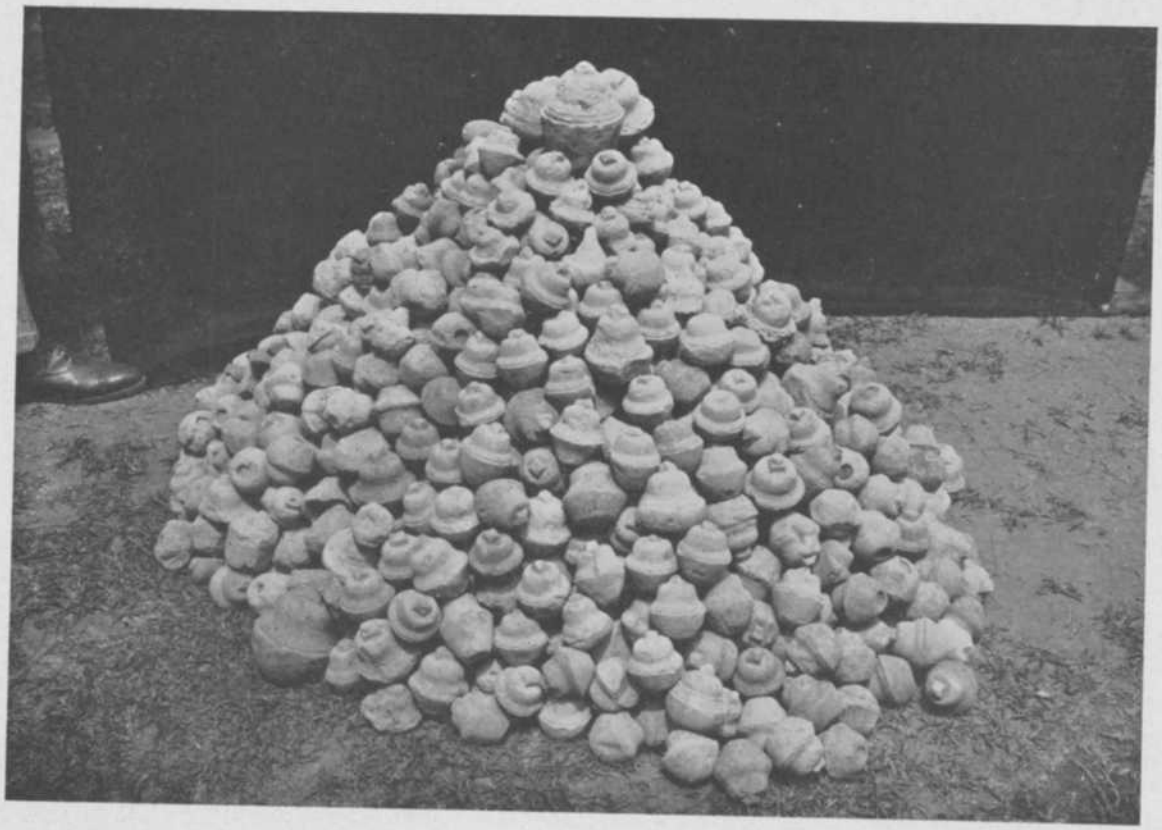
10. *Prambanan. Steenen kistje ten O. van Çiwa-tempel.*

11. Prambanan. Geraamte ten Z.O. van Nandi-tempel.

12. Prambanan. Irrigatie-leiding bij de Opak.

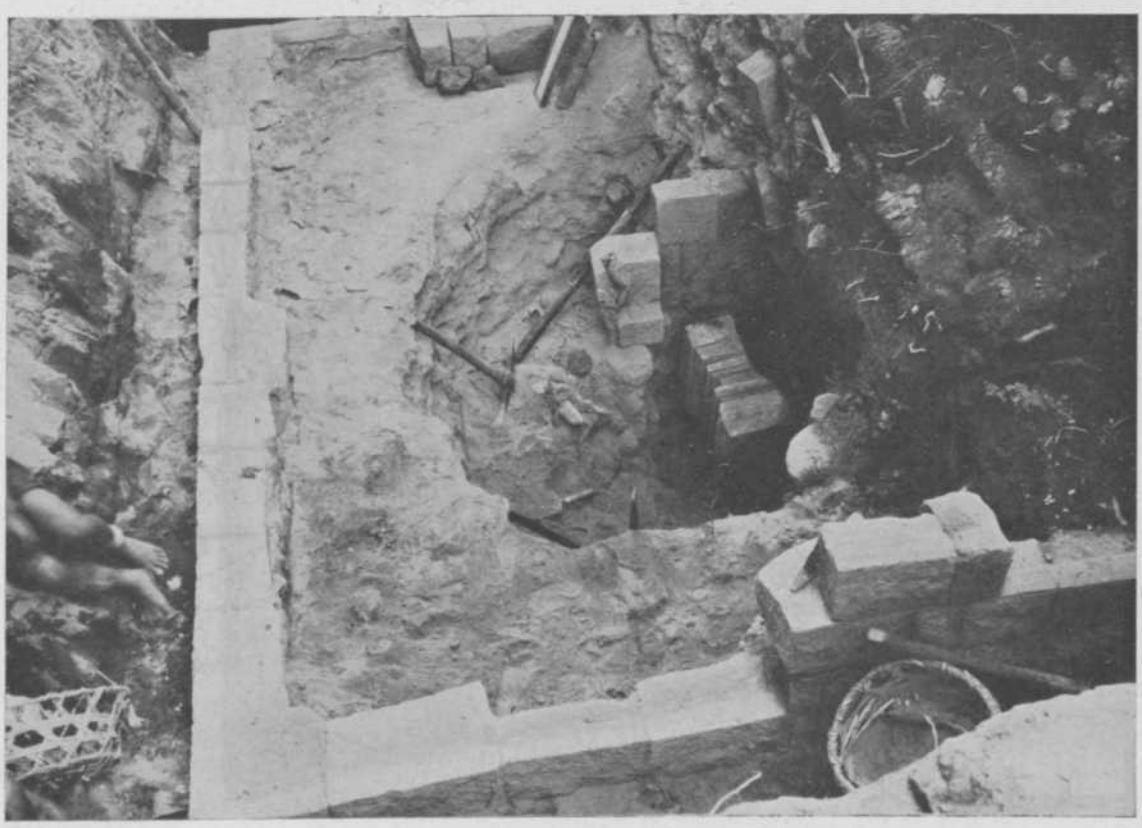
13. Djongke. Klei-stūpa's.

14. Djongke. Kleitabletten.

15. *Moeloengan. Fragmenten.*

16. *Jogjakarta. Tempelresten.*

17. Singosari. Soubasement na afbraak tempellichaam.

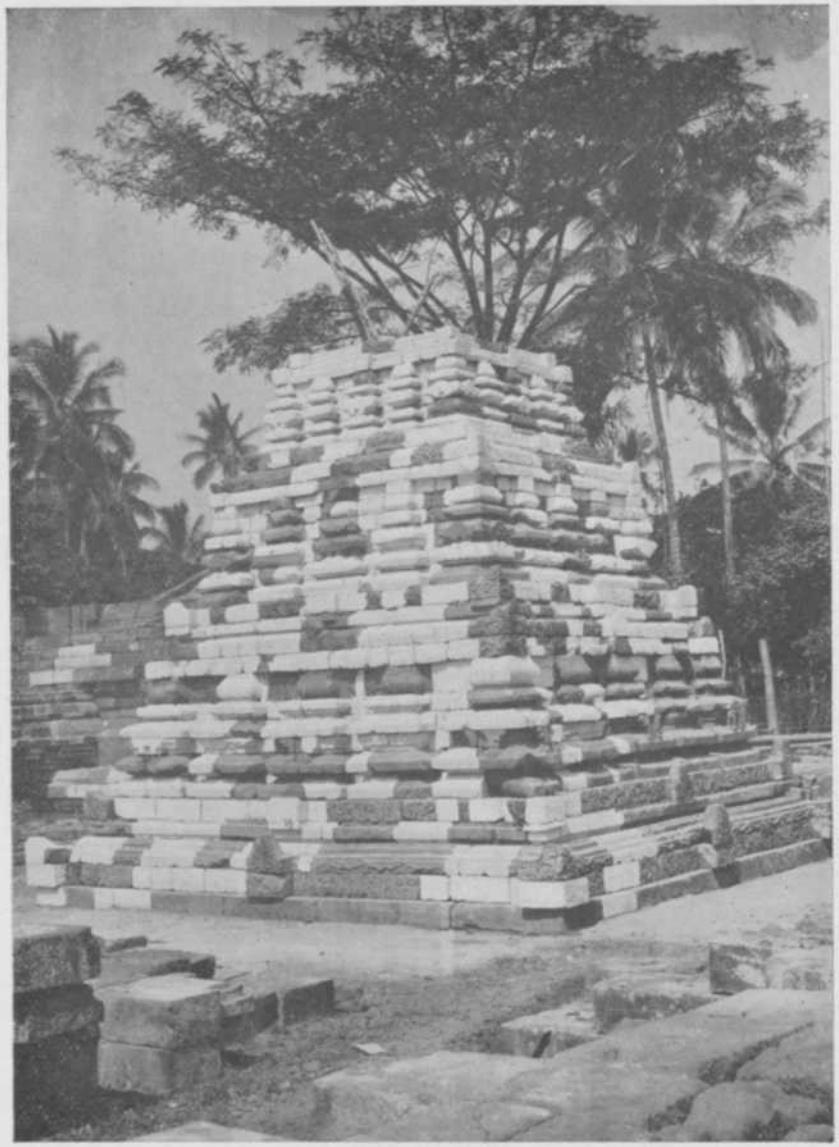
18. Singosari. Vloer van het soubasement met afvoerleidingen.

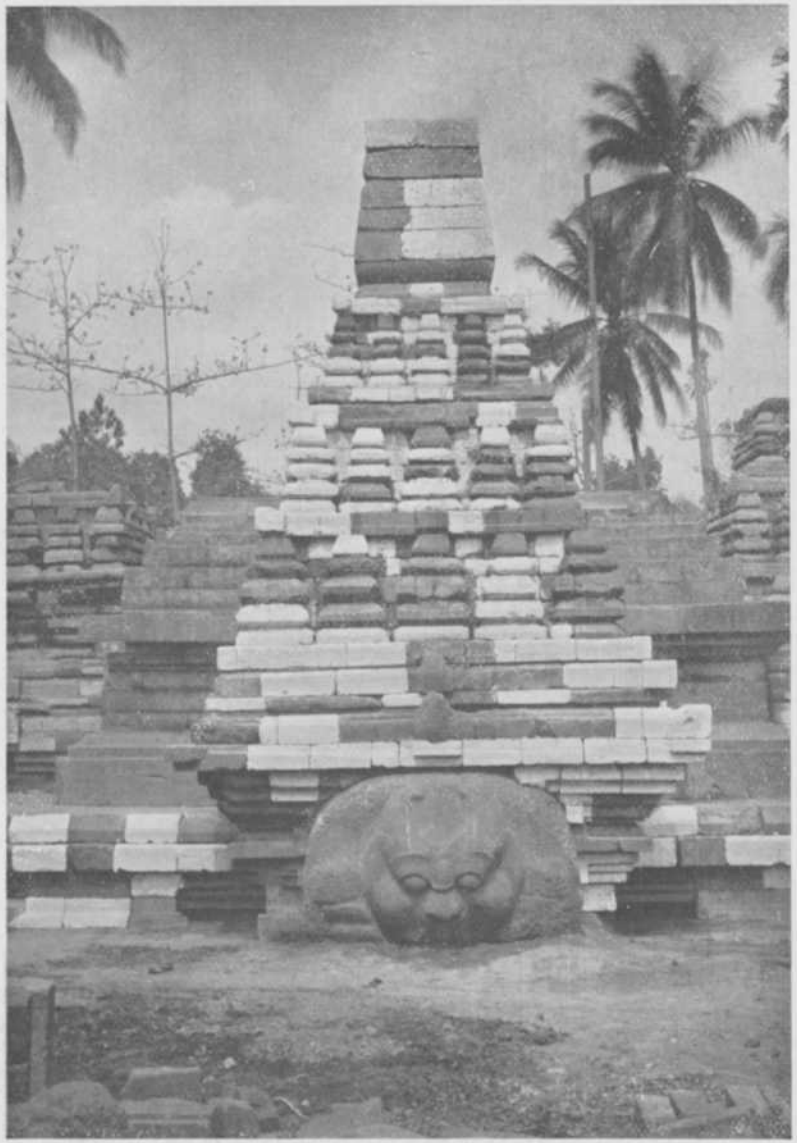
19. Singosari. Baksteenkern soubasement.

20. Singosari. Proefopstelling kroonlijsten.

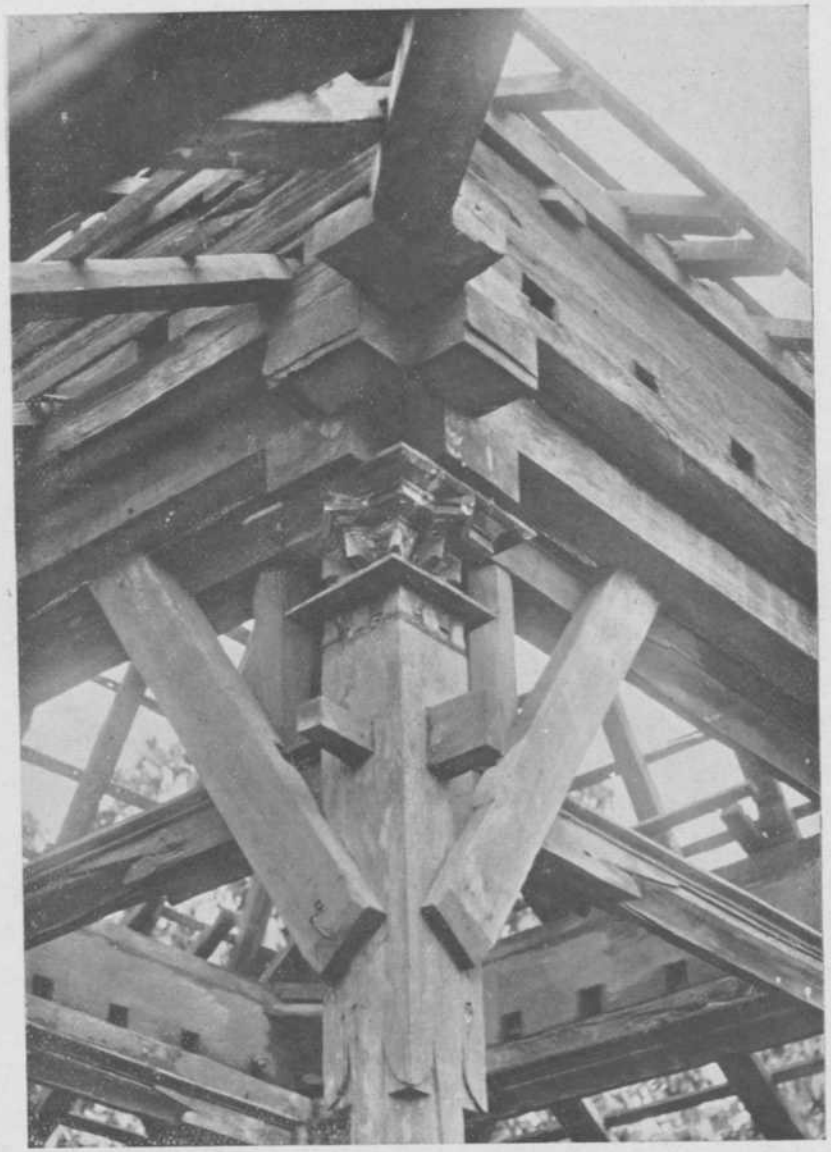
21. Singosari. Proefopstelling van den tempelkop.

22. Singosari. Proefopstelling van een bekroning.

23. Cheribon. Pendoedoekan Sultan (Kasepoehan).

24. Cheribon. Pendoedoekan Sultan (Kasepoehan).

25. *Moektihardjo. Houten deur, vóór herstel. Achterzijde.*

26. *Moektihardjo. Houten deur, gedeeltelijk gereconstrueerd. Voorzijde.*